

Е. В. ПОЗНЯК, Т. А. ШАРАЄВСЬКА

Еліна Владиславівна Позняк, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Тетяна Анатоліївна Шараєвська, кандидат юридичних наук, асистент кафедри Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ
В РУСЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ**

У сучасних євроінтеграційних процесах важливого значення для нашої держави набуває адаптація екологічного законодавства до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС), що має здійснюватись на засадах європейського співробітництва, сталого розвитку, об'єднання зусиль для подолання кризових явищ системного характеру. Конституційні¹ засади чинності міжнародних договорів на території України формують підґрунтя для широкого взаємообміну нашої країни з європейськими державами інформацією про стан довкілля, рівень екологічної безпеки та ризиків, обсяги використання природних ресурсів, прогнозування загроз у цій сфері та шляхів їх подолання. Одним із джерел такої інформації, як зазначається у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., є дані моніторингу навколишнього середовища (ч. 2 ст. 25) як системи спостережень за станом навколишнього природного середовища, рівнем його забруднення (ч. 1 ст. 22).

Проблеми екологічного моніторингу стали предметом наукових пошуків представників різних галузей наук, значною мірою – і **еколого-правової**, серед яких – В. І. Андрейцев, Г. І. Баллок, М. М. Бринчук, Д. В. Бусуйок, Ю. Л. Власенко, О. К. Голіченков, М. І. Єрофеев, М. В. Краснова, Н. Р. Малишева, М. І. Малишко, Ю. С. Петлюк, М. В. Хотулева, Ю. С. Шемшученко, О. А. Шомпол та ін., у тому числі на дисертаційному рівні – М. В. Мозальова та С. В. Шарапова. Екологічний моніторинг розглядається ними в якості інструменту державної екологічної політики, функції екологічного управління міжгалузевого та комплексного характеру, гарантії забезпечення екологічної безпеки, в основі якої – спостереження за станом довкілля, природних ресурсів та комплексів, рівнем екологічної безпеки тощо. У системі **природничих наук** екологічний моніторинг є самостійною галуззю прикладних досліджень, сферою науки та навчальною дисципліною, яка продовжує формуватись (Г. О. Білявський, Є. В. Венеціанов, Н. М. Вознюк, І. П. Герасимов, М. А. Голубець, М. В. Горшков, Г. А. Демехін, Ю. А. Израель, М. О. Клименко, М. А. Прищепка та ін.).

Зазначаючи наявність низки публікацій з даної проблематики, у тому числі й правових, та з огляду на процес адаптації національного законодавства до *acquis communautaire*, **більш поглибленого вивчення** потребують європейські підходи до формування цілісної правової моделі екологічного моніторингу в Україні з урахуванням європейської практики.

Окремі погляди на національні та міжнародно-правові підходи до правового регулювання еколого-моніторингових відносин в Україні вже були опубліковані нами на сторінках наукових видань². Наразі дане дослідження спрямоване на вирішення правових проблем екологічного моніторингу шляхом удосконалення правового регулювання зазначених відносин у світлі європейських підходів.

Метою цієї статті є дослідження юридичної природи екологічного моніторингу крізь призму аналізу джерел екологічного права ЄС, що регулює екологічні відносини на засадах міжнародного співробітництва європейських держав за участю України, напрацювання пропозицій з подальшого вдосконалення національного законодавства.

Концептуальні засади проведення адаптації екологічного законодавства України до законодавства ЄС на сьогоднішній день відображені в ряді загальних та спеціальних джерел екологічної політики й законодавства. Так, відповідно до розділу V «Мета та завдання першого етапу виконання Програми» Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18 березня 2004 р., визначено пріоритетні сфери, з яких слід розпочати процес адаптації. Насамперед це – охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, сфера довкілля, енергетики, включаючи ядерну. Процес імплементації норм міжнародного екологічного права в національне екологічне законодавство, адаптації національного законодавства до законодавства ЄС актуалізує необхідність упровадження у національне законодавство нашої держави положень ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію).

Водночас, як зазначається у розділі 1 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, ратифікувавши Угоду про асоціацію, Україна отримала інс-

трумент та дороговказ для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дає можливість нашій країні в подальшому стати повноцінним членом у ЄС. З метою упровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу її на провідні позиції в світі, даною Стратегією визначено вектори руху вперед. У рамках вектору безпеки особливу увагу пропонується приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо, зокрема, без безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів (розділ 2). У розділі 3 даної Стратегії в рамках вектору безпеки визначається необхідність прийняття Програми збереження навколишнього природного середовища. З огляду на визнання моніторингу стану довкілля у якості одного з основних інструментів реалізації національної екологічної політики відповідно до розділу 4 Основних засад (Стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затвердженої Законом України від 21 грудня 2010 р., Програма збереження навколишнього природного середовища, на наш погляд, повинна охоплювати особливості здійснення екологічного моніторингу.

Співробітництво сторін за Угодою про асоціацію у цивільному ядерному секторі передбачає спільні дослідження і розробки, навчання та мобільність учених. Співробітництво відповідно до ч. 3 ст. 342 даної Угоди спрямовується на вирішення проблем, що виникли внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС, зокрема, моніторингу навколишнього середовища. Нормами Глави 6 «Навколишнє середовище» охоплюється таке коло завдань, як розвиток і зміцнення співробітництва з питань охорони навколишнього середовища, сприяння реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки, вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища, поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища, імплементація окремих угод у сфері цивільного захисту, запровадження інституційних реформ, розвиток та імплементація політики з питань зміни клімату (ст. ст. 360–366). Фактично всі ці напрями й заходи здійснюються з використанням та взаємообміном екологічною інформацією, отриманою як дані моніторингу довкілля, природних ресурсів, інших об'єктів екологічних прав відносин. Угодою окремо приділяється увага співробітництву в сфері цивільних космічних досліджень та використання космічного простору, а саме – спостереженню Землі та глобальному моніторингу, космічній науці та дослідженням (ст. 371 глави 8 «Космос»). Упроваджується політика сталого рибальства, зокрема, спостереження, система моніторингу суден (ст. 410 глави 18 «Політика у галузі рибальства та морська політика»).

У науковій літературі зазначається умовність виділення окремих сфер правового регулювання екологічних відносин у рамках ЄС, що пов'язується з необхідністю вирішення глобальних екологічних проблем³. Виходячи з цього, розглянемо особливості регулювання еколого-моніторингових відносин у рамках ЄС за наступними предметними сферами регулювання: охорона біорізноманіття та певних елементів довкілля (грунтів, водних ресурсів, флори та фауни, природних середовищ існування тощо); запобігання забрудненню (шумове забруднення, атмосферне забруднення та ін.); екологічна безпека, здоров'я та якість життя; захист екологічних прав людини; поводження з відходами та небезпечними радіаційними речовинами, включаючи ядерну безпеку.

Розпочнемо розгляд завдань даного дослідження з **Регламенту Ради 1210/90/ЄЕС від 7 травня 1990 р. про заснування Європейського агентства з навколишнього середовища та Європейської мережі інформації та спостереження за навколишнім середовищем**, згідно зі ст. 1 якого було засновано Європейське агентство з навколишнього середовища (далі – Агентство), підключено Європейську мережу інформації та спостереження за навколишнім середовищем. У сфері здійснення екологічного моніторингу перед зазначеним Агентством було поставлено низку завдань, серед яких: сприяти заходам з моніторингу навколишнього середовища шляхом відповідної обґрунтованої підтримки, консультувати окремі держави-члени з питань розвитку, заснування та впровадження їх системи моніторингу навколишнього середовища, сприяти інкорпорації Європейської інформації з навколишнього середовища в міжнародні програми моніторингу навколишнього середовища, прийняті Організацією Об'єднаних Націй та її спеціалізованими установами (ст. 2).

На держав-членів зазначеним Регламентом покладаються зобов'язання зі співробітництва з Агентством та безпосередньої участі в роботі Європейської мережі інформації та спостереження за навколишнім середовищем відповідно до робочої програми Агентства зі збору, обробки та аналізу даних, зібраних на національному рівні, а також зі співробітництва з даних питань на транснаціональному рівні (ст. 4).

Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 р. про оцінку впливу деяких програм на навколишнє середовище регулює відносини із здійснення екологічного моніторингу, зазначаючи про те, що держави-члени проводять моніторинг значних екологічних наслідків впровадження планів та програм з метою, з-поміж іншого, встановлення на ранній стадії непередбачених негативних наслідків і можливості вжиття відповідних заходів з їхнього усунення. Для дотримання цих положень існуючі заходи з моніторингу можуть бути використані, за доцільності, з огляду на уникнення дублювання моніторингу (ст. 10).

Положення Регламенту Ради (ЄЕС) 3943/90 від 19 грудня 1990 р. про застосування системи спостереження та інспектування, встановленої відповідно до ст. XXIV Конвенції про збереження морських живих ресурсів Антарктики, ухвалені Радою європейських співтовариств. У ньому враховано наступне: ст. XXIV Конвенції про збереження морських ресурсів Антарктики передбачає створення системи спостереження та інспектування для сприяння досягненню мети й забезпечення дотримання положень Конвенції; Комісія з питань збереження морських живих ресурсів Антарктики належним чином схвалила систему спостереження та інспектування.

Рішення Європейського Парламенту та Ради 280/2004/ЄС від 11 лютого 2004 р. щодо системи контролю за викидами парникових газів у Співтоваристві та імплементацію Кіотського протоколу у відповідності до ст. 1 встановлює механізм для здійснення: а) моніторингу всіх антропогенних викидів по джерелах та усунення шляхом абсорбції парникових газів, на контрольованих Монреальським Протоколом про речовини, які виснажують озоновий шар, територіях у державах-членах; б) оцінки зрушень у напрямі виконання зобов'язань щодо таких викидів по джерелах та усунення шляхом абсорбції.

Передбачається, серед іншого, сприяння прозорому й точному моніторингу фактичних та запланованих зрушень у державах-членах, включаючи внесок, зроблений у результаті заходів Співтовариства у виконання зобов'язань Співтовариства та його держав-членів щодо обмеження та/або скорочення усіх викидів парникового газу відповідно до РКООНЗК та Кіотського Протоколу (п. «b» ч. 1 ст. 2). Для оцінки запланованих зрушень держави-члени до 15 березня 2005 р. та кожні два роки після цього надають Комісії індикатори моніторингу та оцінки зрушень, що відбулися за допомогою політики або заходу, у часі, включаючи, серед іншого, ті показники, що визначені в імплементаційних положеннях (п. «iv» ч. 2 ст. 2).

Директива 2008/1/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 січня 2008 р. про комплексне запобігання і контроль забруднення (кодіфікована версія) передбачає, що метою цієї Директиви є досягнення комплексного запобігання та контролю забруднення, спричиненого видами діяльності, включеними до Додатку I. У ньому перелічено такі категорії видів промислової діяльності, як, приміром, енергетична промисловість, виробництво та переробка металів, добувна промисловість, хімічна промисловість, управління відходами та інші види діяльності.

Директивою зазначається про те, що держави-члени вживають заходів, необхідних для забезпечення включення до заявки, яка надсилається до компетентного органу для отримання дозволу, опису також заходів, запланованих для здійснення моніторингу викидів у навколишнє природне середовище (ст. 6). Дозвіл містить відповідні вимоги до моніторингу скидання, вказуючи методологію і частоту вимірювань, процедуру оцінювання та зобов'язання надавати компетентному органу дані, що вимагаються для перевірки дотримання умов дозволу (ст. 9). Держави-члени вживають заходів, необхідних для забезпечення регулярного інформування оператором компетентного органу про результати моніторингу скидів та негайного інформування про аварії або інциденти, що значним чином впливають на навколишнє природне середовище згідно зі ст. 14.

У контексті доступу до інформації, обміну нею та участі громадськості в процедурі надання дозволу зазначається про те, що результати моніторингу скидів, як вимагається згідно з умовами дозволу, зазначені у ст. 9, та утримувані компетентним органом, надаються громадськості. (п. 2 ст. 15). Комісія організовує обмін інформацією між заінтересованими державами-членами та промисловістю про найкращі з доступних технології, пов'язаний з цим моніторинг та зрушення у них (ч. 2 ст. 17).

Регламентом Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2152/2003 від 17 листопада 2003 р. про моніторинг лісів та екологічну взаємодію у Співтоваристві (Forest Focus) відповідно до ст. 1 засновується Схема Співтовариства для широко призначеного, гармонізованого та усебічного моніторингу стану лісів (далі – Схема), щоб: а) продовжувати та далі розвивати: моніторинг забруднення повітря і впливу забруднення повітря або інших речовин та факторів, які впливають на ліси, такі як біотичні та абіотичні фактори та фактори антропогенного походження; моніторинг лісових пожеж та їх причин і наслідків; попередження лісових пожеж; б) оцінити вимоги щодо ґрунтів та розвивати моніторинг ґрунтів, зв'язування вуглецю, впливи зміни клімату та біологічне розмаїття, а також захисні функції лісів; с) постійно оцінювати ефективність діяльності з моніторингу в оцінюванні стану лісів та подальший розвиток моніторингової діяльності.

Схема надає достовірні й порівнювані дані та інформацію про стан і шкідливі впливи на ліси на рівні Співтовариства, допомагає оцінити заходи, які виконуються, щоб сприяти охороні та захисту лісів заради постійного розвитку, з особливим наголосом на діях, що вживаються для зменшення негативних впливів на ліси. Схема спрямована на врахування й пов'язування, де це доцільно, чинних та запланованих національних, європейських і світових механізмів моніторингу, а також на узгодження з відповідними міжнародними угодами.

У ст. 2 Регламенту зазначається: Схема передбачає дії, призначені для того, щоб: сприяти гармонізованому збиранню, обробці та оцінюванню даних; покращувати оцінки даних та сприяння об'єднаній оцінці даних на рівні Співтовариства; покращувати якості даних та інформації, зібраних відповідно до схеми; далі розвивати діяльність з моніторингу Схеми; посилювати розуміння лісів та, зокрема, вплив природних і антропогенних дій; вивчати динаміку лісових пожеж та їх причини і вплив на ліси; розвивати показники, а також методології для оцінювання ризиків, які стосуються численних дій на ліси протягом часу та простору. Моніторинг та інструменти покращення й розвитку Схеми передбачені ст. 4, де Схема: продовжує та далі розвиває систематичну сітку пунктів спостереження, щоб проводити періодичні описи та зібрати репрезентативну інформацію про стан лісів; продовжує й далі розвиває сітку ділянок спостереження, на яких проводиться інтенсивний та постійний моніторинг лісів.

Для реалізації цілей, викладених у ст. 1(1)(b), Схема розробляється за допомогою досліджень, експериментів, демонстраційних проектів, випробування в порядку експерименту та заснування нових моніторингових видів діяльності. Комісія, у співпраці з державами-членами, розвиває схему, зокрема, щоб оцінити впливи зміни клімату на ліси та іншу лісисту землю, включаючи впливи на їх біологічне розмаїття та відносини із зв'язуванням вуглецю та ґрунтом (п. б ч. 1 ст. 6). Паралельно із заходами, викладеними у ч. 1, держави-члени можуть проводити дослідження, експерименти, демонстраційні проекти або етапи випробування

моніторингу. Заходи, викладені в частинах 1 та 2, допомагають визначити варіанти для заснування нових видів моніторингової діяльності відповідно до Схеми, які можуть зробити значний внесок до інформаційних та моніторингових потреб в областях, перелічених відповідно до ст. 1(1)(b). Докладні правила щодо застосування частин 1, 2 та 3, включаючи рішення про імплементацію нових видів моніторингової діяльності, встановлюються згідно з процедурою, згаданою у ст. 17(2) (частини 2–4 ст. 6).

Відповідно до ч. 3 ст. 8 даного Регламенту держави-члени пристосовують свої національні програми з ухваленням Комісії, зокрема, щоб дозволити розширення моніторингової діяльності, розробленої згідно зі ст. 6, коли вони будуть засновані. З метою гармонізації видів діяльності, згаданих у ст. ст. 4, 5 та 6(3), а також для забезпечення порівнюваності даних, встановлюється необхідність викладення обов'язкових та необов'язкових параметрів, методів моніторингу, формати таких даних (ч. 1 ст. 10). Кожна держава-член складає звіт про національну ситуацію стосовно питань, охоплених моніторинговою діяльністю (ч. 3 ст. 16).

Директива Європейського Парламенту та Ради 2000/76/ЄС від 4 грудня 2000 р. про спалювання відходів порушує питання про необхідність застосування різних заходів моніторингу в процесі застосування різних технологій та умов спалювання або спільного спалювання відходів (п. 16). Громадськість повинна мати доступ до звітів про функціонування та моніторинг станцій, які спалюють більше ніж три тони на годину, з метою бути поінформованою про їх потенційний вплив на довкілля та здоров'я людини (п. 31). Моніторинг умов спалювання відходів є елементом дефініцій спеціальних термінів, які вживаються у ст. 3 Директиви – станції спалювання відходів та станції спільного спалювання відходів. Здійсненню контролю та моніторингу присвячена ст. 10, в якій зазначається наступне.

Вимоги до вимірювання повинні бути встановлені в дозволі або в умовах, які додаються до дозволу, виданого компетентним органом. Належне встановлення та функціонування автоматичного устаткування для моніторингу викидів у повітря та воду повинно підлягати контролю та щорічному контрольному випробуванню. Періодичні вимірювання викидів у повітря та воду повинні виконуватися згідно з підпунктами 1 та 2 Додатку III. Моніторинг маси забруднюючих речовин у стічних водах, які очищуються, слід робити згідно із законодавством Співтовариства та встановленим у дозволі, а також частотою вимірювань, про що зазначається у ч. 15 ст. 11 даної Директиви. Моніторинг станції повинен бути доступним для громадськості (ч. 1 ст. 12).

Директива Ради 91/689/ЄС від 12 січня 1991 р. про небезпечні відходи спрямована на ретельне забезпечення моніторингу процесу знищення та відновлення небезпечних відходів. Це забезпечується, серед іншого, шляхом надання інформації стосовно діяльності з небезпечними відходами.

У **Директиві Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. щодо полігонів захоронення відходів** зазначається про необхідність установаження упродовж операційного періоду та стадії рекультивації полігонів загальних процедур моніторингу для того, щоб виявляти будь-які можливі несприятливі впливи на навколишнє середовище від використання полігону та вживати відповідних коректуючих заходів (п. 23). Запропоновані дії з контролю та план моніторингу входять до заходів, які містяться у заявці на дозвіл полігону, що забезпечується з боку держав-членів (п. «f» ст. 7). У свою чергу, дозвіл на полігон захоронення відходів містить, зокрема, вимоги до підготовки полігону до дій з експлуатації та контролю, процедур моніторингу, включаючи плани надзвичайних ситуацій (п. 4.В Додатку III), а також тимчасові вимоги до дій із закриття та рекультивації (п. «с» ст. 9).

Серед вимог, яким мають відповідати контроль та моніторинг в експлуатаційній стадії та стосовно яких держави-члени вживають заходів, відповідно до ст. 12 даної Директиви зазначаються наступні: оператор полігону впродовж експлуатаційної стадії здійснює контроль та програми моніторингу, як визначено в Додатку III; оператор повідомляє компетентні органи стосовно будь-яких істотних несприятливих ефектів впливу на навколишнє середовище, виявлених у результаті контролю та моніторингу; якісний контроль аналітичних засобів контролю та моніторингу та/або аналізи, згадані в ст. 11 (1) «b» повинні виконуватися компетентними лабораторіями (пункти «а», «b» і «с» ст. 12). Даною Директивою передбачається, що після того, як полігон із захоронення відходів було остаточно закрито, оператор несе відповідальність за його обслуговування, контроль та моніторинг. Оператор повідомляє компетентні органи про будь-які істотні несприятливі ефекти для навколишнього середовища, виявлені відповідно до процедур моніторингу (п. «с» ст. 13).

У Додатку III під назвою «Контроль і моніторинг на стадіях експлуатації та рекультивації» окреслено мінімальні процедури для здійснення контролю та моніторингу.

Директивою Ради 94/67/ЄС від 16 грудня 1994 р. про спалювання небезпечних відходів наголошується на необхідності високих стандартів вимірювальної техніки з метою спостереження за викидами для забезпечення відповідності з допустимими межами викидів та концентрації забруднювачів. Наведене у ст. 2 даної Директиви визначення об'єкта спалювання відходів охоплює місце та установку в цілому, обладнану піччю, її відходи, паливо та систему кондиціонування повітря, а також пристрої й системи перевірки діяльності зі спалювання, безперервної фіксації даних та моніторингу умов спалювання. Згідно зі ст. 4 заява на видачу дозволу та рішення компетентних органів щодо нього, а також результати моніторингу стають доступними для громадськості відповідно до Директиви Ради 90/313/ЄС від 7 червня 1990 р. «Про вільний доступ до інформації, яка стосується навколишнього середовища».

Директивою Ради 96/62/ЄС від 27 вересня 1996 р. щодо оцінки та контролю навколишньої атмосфери зазначається, що для сприяння взаємному обміну інформацією між державами-членами і Європейським агентством з охорони довкілля (ЄАОД) Комісія за сприяння ЄАОД кожні три роки публікує доповідь про якість атмосферного повітря у Співтоваристві. Зокрема, звертається увага на вказівку про появу рівнів

забруднення, що перевищують граничну величину разом з межею допустимого перевищення, про дати або періоди спостереження таких рівнів (п. «і» ч. 1 ст. 11). Кожен три роки Комісія опублікує звіт про якість атмосферного повітря у Співтоваристві, що має узагальнювати інформацію, отриману в рамках механізму взаємного обміну інформацією між Комісією і державами-членами (п. «b» ч. 2 ст. 11).

Регламентом Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 1005/2009 від 16 вересня 2009 р. про речовини, що руйнують озоновий шар, у п. 16 визначається система ліцензування щодо контрольованих речовин, яка включає в себе дозвіл експорту контрольованих речовин з метою поліпшення моніторингу та контролю торгівлі ОРР і створення умов для обміну інформацією між Сторонами. Даним Регламентом визначаються заходи з моніторингу незаконної торгівлі. Так, Комісія може вжити додаткових заходів з моніторингу контрольованих речовин або нових речовин і виробів та обладнання, що містить або використовує контрольовані речовини згідно з процедурами тимчасового зберігання, митного складування або вільної зони або під час транзиту через митну територію Співтовариства і подальшого реекспорту, на основі оцінки потенційних ризиків незаконної торгівлі, пов'язаних з такими переміщеннями, з урахуванням екологічних вигод та соціально-економічних наслідків таких заходів (ст. 19).

У **Директиві 2008/50/ЄС Європейського парламенту і Ради від 21 травня 2008 р. про якість атмосферного повітря та засоби його очистки** зазначається про проведення детальних вимірювань найдрібніших твердих часток для кращого розуміння впливу зазначених часток та напрацювання відповідних стратегій у сільських місцевостях. Такі вимірювання повинні узгоджуватися із засобами, передбаченими Програмою співробітництва з моніторингу та оцінки перенесення на великі відстані забруднюючих речовин у Європі (ЕМЕР), заснованою Конвенцією про транскордонне забруднення повітря, схваленою Рішенням 81/462/ЕЭС Ради від 11 липня 1981 р. (п. 8). П/п «с» п. 5 ст. 6 даної Директиви передбачається, що у відповідних випадках контроль повинен бути узгоджений зі стратегією моніторингу та планом вимірювань Програми співробітництва з моніторингу та оцінки перенесення на великі відстані забруднюючих речовин у Європі.

Директивою 89/369/ЕЭС Ради Європейських Співтовариств від 8 червня 1989 р. про попередження забруднення повітря об'єктами спалювання побутового сміття з метою забезпечення ефективного захисту навколишнього середовища, для видачі дозволу стосовно функціонування нових об'єктів, які спалюють побутове сміття, встановлено відповідні вимоги та умови. Такі вимоги повинні обов'язково включати зобов'язання із спостереження за дотриманням меж викидів деяких забруднювачів та відповідні умови спалювання, враховуючи технічний характер об'єкта та умови його діяльності. До визначення об'єкта спалювання побутового сміття згідно з п. 4 ст. 1, серед іншого, внесено і такі його складові, як пристрої та системи перевірки діяльності зі спалювання, безперервної фіксації даних моніторингу умов спалювання.

У низці нормативних документів Ради Європи визначено окремі питання щодо необхідності здійснення моніторингу в сфері поводження з джерелами високого радіоактивного випромінювання, радіоактивними речовинами та встановлення безпеки від іонізуючої радіації.

Так, **Директивою Ради 2003/122/ЄВРАТОМ від 22 грудня 2003 р. про контроль над закритими джерелами високого радіоактивного випромінювання і втраченими джерелами** в ст. 11 встановлено, що кожна держава-член повинна вчасно й швидко обмінюватися інформацією і співпрацювати з іншими відповідними державами-членами або третіми країнами, а також відповідними міжнародними організаціями з питань втрати, переміщення, крадіжки або виявлення джерел та щодо спостереження або розслідування без шкоди для відповідних вимог із забезпечення конфіденційності й відповідних національних постанов.

При цьому окремо обумовлюється, що запобігання радіологічним нещасним випадкам і травмам передбачає володіння інформацією щодо розміщення високоактивних джерел, облік і звірення яких ведеться з моменту випуску або ввезення на територію Співтовариства до моменту поміщення у призначений комплекс для їх подальшого довгострокового зберігання або знищення, або вивезення з території Співтовариства. Зміна стану високоактивних джерел, наприклад їхнє місце розташування або використання, також має реєструватися й повідомлятися (п. 9). Наголошується також і на необхідності передбачити придатні засоби для роботи із «втраченими» високоактивними джерелами міжнародного співробітництва та обміну інформацією в даній сфері (п. 14).

Директива Ради 96/29/Євратом від 13 травня 1996 р. встановлює основні стандарти безпеки для захисту здоров'я працівників та населення від небезпеки, що виникає від іонізуючої радіації, оскільки детально розглядає різні види моніторингу і порядок їх здійснення. Відповідно до її положень індивідуальний моніторинг здійснюється на систематичній основі для опромінених працівників категорії А та базується на індивідуальних вимірюваннях, які встановлені призначеною дозиметричною службою. У випадках, якщо працівники категорії А можуть отримати значне внутрішнє радіаційне забруднення, слід встановлювати адекватну систему моніторингу. Моніторинг працівників категорії В є щонайменше достатнім для доведення, що такі працівники правильно класифіковані в категорію В. Держави-члени можуть вимагати здійснення індивідуального моніторингу, та, якщо необхідно, індивідуального вимірювання, встановленого призначеною дозиметричною службою для працівників категорії В.

У випадках, якщо проведення індивідуального вимірювання є неможливим або неадекватним, індивідуальний моніторинг базується на проведенні оцінці або індивідуальних вимірюваннях інших опромінених працівників або результатів контролю за робочими місцями (ст. 25). Моніторинг у разі випадкового або аварійного опромінення здійснюється шляхом проведення оцінки відповідних доз та їх розповсюдження у ор-

ганізмі (ст. 26). Водночас, у випадку аварійного опромінення, у разі необхідності, виконуються індивідуальний моніторинг або оцінка індивідуальних доз.

До завдань держав-членів щодо захисту опромінених працівників належить встановлення системи або систем перевірок для провадження положень, введених відповідно до цієї Директиви, а також ініціювання заходів нагляду і втручання, де це необхідно. Кожна держава-член вимагає, щоб працівники мали доступ, за їх запитом, до результатів їх індивідуального моніторингу, включаючи результати вимірювань, які, можливо, використовувалися при оцінці або визначенні їх доз, здійснених у результаті вимірювань робочих місць (ст. 38). Під час захисту від опромінення наземними природними радіаційними джерелами для кожної роботи, яка задекларована як така, що викликає занепокоєння, держави-члени вимагають встановлення відповідних засобів для проведення моніторингу опромінення (ст. 41) та у разі аварійного професійного опромінення кожна держава-член вимагає здійснення радіологічного моніторингу й медичного контролю за спеціальними аварійними командами втручання (ст. 52).

У Директиві Парламенту та Ради (ЄС) 49/2002 від 25 червня 2002 р. щодо оцінки та боротьби із шумом навколишнього середовища зазначається, що країнам-членам має бути дозволено використання додаткових показників для спостереження або контролю особливих шумових ситуацій. При цьому йдеться і про створення бази даних стратегічних карт та проведення інших технічних або інформативних робіт, публікування кожні п'ять років короткого звіту про інформацію, отриману із стратегічних карт та планів дій (пункти 3–4 ст. 10). Звіт повинен містити перегляд акустичної якості навколишнього середовища у Співтоваристві на основі відповідних даних та враховувати науковий і технічний прогрес, а також усю іншу відповідну інформацію (п. 3 ст. 11).

У Директиві 2000/14/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 травня 2000 р. щодо наближення законів держав-членів стосовно шумового випромінювання у довкіллі шляхом використання обладнання на відкритому повітрі зазначається, що різні процедури оцінки відповідності можуть розглядатися як доцільні для різних категорій обладнання. Для обладнання при умові допустимих рівнів акустичної потужності процедура складається із залучення повідомленого органу для перевірки відповідності положенням цієї Директиви в проєкті. Фаза виробництва розглядається як така, що є доцільною. Самосертифікація вважається доцільною для обладнання тільки за умови шумового маркування. При цьому наголошується на обов'язковості моніторингу.

У Додатку VI до даної Директиви, яким визначається внутрішній контроль продукції з оцінкою технічної документації та періодичні перевірки, зазначається про частоту перевірок, яка повинна визначатися відповідно до результатів попередніх оцінок, необхідності моніторингу належних дій та подальшого нагляду для частоти перевірок.

У Директиві 80/68/ЄЕС Ради Європейського Співтовариства від 17 грудня 1979 р. щодо захисту підземних вод від забруднення деякими небезпечними речовинами зазначається, що компетентні органи держав-членів повинні проводити моніторинг дотримання передбачених дозволами умов і впливу скидів на підземні води. Особливо наголошується, що дозвіл не може бути видано відповідними органами держав-членів до тих пір, поки вони не пересвідчаться у забезпеченні необхідного моніторингу підземних вод, зокрема їх якості (ст. 8). Водночас, якщо прямі скиди можливі, в дозволі потрібно вказувати наступне: заходи, що дають можливість проводити моніторинг стічних вод, які скидаються в підземні водойми; при необхідності – заходи моніторингу підземних вод, зокрема їх якості (ст. 9). Останні необхідні й при утилізації або розміщенні речовин, які можуть призвести до непрямих викидів (ст. 10). Компетентні органи держав-членів Співтовариства повинні проводити моніторинг дотримання визначених у дозволах вимог та впливу скидів на підземні води (ст. 13).

Директивою 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23 жовтня 2000 р. щодо встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики передбачено моніторинг стану поверхневих і ґрунтових вод і захищених зон. Так, держави-члени забезпечують започаткування програм моніторингу стану вод з метою встановлення послідовного всебічного нагляду за станом вод у межах кожного району басейну ріки; для поверхневих вод такі програми охоплюють: об'єм і рівень або швидкість потоку в межах, достатніх для визначення економічного і хімічного стану та економічного потенціалу, екологічний і хімічний стан і екологічний потенціал; для ґрунтових вод такі програми охоплюють моніторинг хімічного і кількісного стану; для земель, що охороняються, зазначені вище програми доповнюються тими технічними умовами, що містяться у законодавстві Співтовариства, за якими було встановлено охорону окремих земель. Наголошується у Директиві й на необхідності встановлення технічних умов і стандартизованих методів аналізу та моніторингу стану вод. Водночас такий моніторинг здійснюється відповідно до вимог Додатку V до даної Директиви, що передбачає:

– стан поверхневих вод, що включає моніторинг їх екологічного і хімічного стану, проєкт нагляду-моніторингу, проєкт моніторингу функціонування, проєкт дослідницького моніторингу, частоту моніторингу, додаткові вимоги щодо моніторингу стосовно зон, які знаходяться під охороною, стандарти для моніторингу складових якості;

– стан ґрунтових вод, що включає моніторинг їх кількісного стану, мережу моніторингу їх рівня, густоту місць моніторингу, частоту моніторингу, інтерпретацію і представлення кількісного стану ґрунтових вод, їх хімічний стан та параметри для його визначення, моніторинг хімічного стану ґрунтових вод, мережу моніторингу ґрунтових вод, нагляд – моніторинг, моніторинг функціонування, виявлення тенденцій у забруднювачах, інтерпретація і представлення їх хімічного стану.

У Директиві 2006/118/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 12 грудня 2006 р. щодо захисту ґрунтових вод від забруднення і виснаження зазначається, що для забезпечення постійного захисту ґрунтових вод держави-члени ЄС, які мають транскордонні ґрунтові води, зобов'язані координувати свої дії щодо моніторингу, встановлення порогових мас значень і визначення відповідних небезпечних речовин. Наголошується, що достовірні і зіставні методи моніторингу ґрунтових вод є важливим елементом оцінки якості ґрунтових вод і сприяють вибору найбільш доцільних методів. Директивою передбачаються спеціальні заходи з попередження і контролю за забрудненням ґрунтових вод, які, зокрема, включають критерії оцінки їхнього доброго хімічного стану та критерії визначення суттєвих і постійних тенденцій до збільшення забруднюючих речовин з метою визначення відправних точок для обраних процесів (ст. 1).

Окреме місце серед джерел екологічного права ЄС посідає Директива Ради 98/83/ЄС від 3 листопада 1998 р. про якість води, призначеної для споживання людиною, метою якої є захист людського здоров'я від шкідливих впливів будь-якого забруднення води, призначеної для споживання людиною, шляхом забезпечення її безпечності та чистоти.

У ст. 7 визначається процедура здійснення моніторингу в даній сфері. Зокрема, держави-члени вживають усіх необхідних заходів для забезпечення здійснення постійного моніторингу якості води, призначеної для споживання людиною, з метою перевірки відповідності води, яка надається споживачам, вимогам цієї Директиви та, зокрема, параметричним значенням. З метою відповідності зобов'язанням, передбаченим ч. 1, компетентними органами засновуються належні програми моніторингу для всієї води, призначеної для споживання людиною. Вказані програми моніторингу повинні відповідати мінімальним вимогам, встановленим у Додатку II.

Компетентними органами визначаються пункти відібрання проб, які повинні задовольняти передбачені цією Директивою вимоги, розробляються керівні роз'яснення Співтовариства щодо моніторингу. Крім того, держави-члени повинні забезпечити диференційоване проведення додаткового моніторингу рідин та мікроорганізмів, щодо яких жодне параметричне значення не було встановлене, якщо існує підстава підозрювати, що вони можуть бути наявними у кількості або чисельності, що становить потенційну небезпеку для людського здоров'я. У Додатку II, який стосується виключно моніторингу, визначені параметри, які підлягають аналізу.

Одним із визначальних документів у сфері охорони й збереження усього живого на рівні екологічного права ЄС є **Всеевропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття від 23–25 жовтня 1995 року**. У ній йдеться про те, що моніторинг та оцінка – це визначення заходів, які мають бути здійснені для контролю за результатами виконання плану дій і для моніторингу за змінами в економіці, довкіллі та суспільстві. Зокрема, зазначається, що план дій перетворює Всеєвропейську стратегію збереження біологічного та ландшафтного різноманіття на зримі завдання з цілями як якісного, так і кількісного характеру.

Результати виконання зазначених завдань мають відповідати попередньо узгодженим показникам. Таке періодичне порівняння становить суть процесу моніторингу. Уряди, що є Сторонами Стратегії, та приватні або громадські органи і організації, відповідальні за її впровадження, мають вибрати єдиний підхід у справі контролю за реальним ходом виконання. Наскільки це можливо, треба використати існуючі показники та програми моніторингу. Учасники процесу запровадження Стратегії повинні забезпечити, щоб проекти передбачали програми моніторингу, де б визначались конкретні показники, які підлягають контролю, методи та часові рамки, вихідні значення показників (п. 4.1).

Відповідно до Директиви Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 р. про охорону природних середовищ існування дикої флори і фауни держави-члени створюють систему моніторингу випадків ненавмисного відлову та вбивства видів тварин, наведених у Додатку IV. На основі зібраної інформації держави-члени вживають додаткових заходів дослідницького або природоохоронного характеру згідно з відповідними вимогами, аби не допустити, щоб ненавмисні відлови та вбивства тварин мали суттєвий вплив на відповідні види (ст. 12).

У Директиві Європейського Парламенту і Ради від 16 грудня 2002 р. про навмисний випуск у навколишнє середовище генетично-модифікованих організмів, та яка скасовує Директиву Ради 90/220/ЄЕС 2001/18/ЄС, наголошується на існуванні потреби у визначенні спільної методології для проведення оцінювання екологічного ризику, що базувалася б на порадах незалежних науковців. Необхідно також визначити спільні цілі моніторингу генетично модифікованих організмів (далі – ГМО) після їхнього навмисного випуску або впровадження на ринок як продуктів або у складі інших продуктів. Моніторинг потенційних сукупних довготермінових наслідків слід розглядати як обов'язкову складову плану моніторингу. Стосовно оцінювання ризику для навколишнього середовища, положення цієї Директиви щодо управління ризиками, маркування, моніторингу, інформування громадськості та безпеки мають слугувати відповідним пунктом для дій щодо ГМО як продуктів, або у складі продуктів, затверджених згідно з іншими законодавчими актами Співтовариства, які мають у такий спосіб забезпечити проведення спеціального оцінювання екологічного ризику.

У даній Директиві йдеться про необхідність запровадження зобов'язань щодо впровадження плану моніторингу з метою відстежування і визначення будь-яких прямих або непрямих, негайних, віддалених або непередбачених наслідків для здоров'я людей або довкілля з боку ГМО як продуктів або у складі продуктів після їхнього впровадження на ринок. Держави-члени повинні мати змогу згідно з Договором вживати по-

дальших заходів для забезпечення моніторингу та інспектування, наприклад, шляхом створення офіційних служб з ГМО, впроваджених на ринок як продуктів або у складі продуктів. У ст. 20 даної Директиви визначається моніторинг і опрацювання нової інформації. Так, після впровадження ГМО на ринок як продукту або у складі продукту, нотифікатор забезпечує здійснення моніторингу і подання звітів згідно з умовами, зазначеними у дозволі. Звіти про проведення моніторингу подаються Комісії та компетентним органам держав-членів, на їх підставі відповідно до умов дозволу і в межах структури плану моніторингу, визначеної у дозволі. Компетентний орган, який отримав оригінальну нотифікацію, може адаптувати план моніторингу після завершення першого періоду моніторингу. Для забезпечення прозорості, результати моніторингу публікують для ознайомлення громадськості.

Окремо Додатком VII запроваджується план моніторингу, де описано в загальних рисах мету, яку передбачено досягти, та принципи, яких слід дотримуватись у процесі складання плану моніторингу.

У Директиві 2007/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23 жовтня 2007 р. про оцінку і управління ризиками затоплення зазначається, що для того, щоб мати у своєму розпорядженні ефективний інформаційний інструмент, а також придатну основу для встановлення пріоритетів і подальших технічних, фінансових та політичних рішень щодо управління ризиками затоплення, необхідно передбачити створення карт по зонах затоплення і карт ризиків затоплення, на яких будуть відображені потенційні негативні наслідки, пов'язані з різними сценаріями затоплення, у тому числі інформація про потенційні джерела забруднення навколишнього середовища внаслідок затоплення. У даному контексті держави-члени повинні оцінювати діяльність, яка може ускладнити ризики затоплення.

Базуючись на доступній інформації або на інформації, що може бути легко отримана, як, наприклад, реєстраційні дані і дослідження стосовно довготривалого розвитку, зокрема, стосовно впливу кліматичних змін на частоту затоплень, для оцінки потенційного ризику може здійснюватися попередня оцінка ризику затоплення (п. 2 ст. 4). Підготовка карт небезпек затоплень і карт ризиків затоплення для зон, спільних з іншими державами-членами, підлягає попередньому обміну інформацією між заінтересованими державами-членами (ст. 6).

Таким чином, нами було проаналізовано найбільш значимі положення джерел екологічного права ЄС, які в подальшому можуть стати модельними для України в регулюванні еколого-моніторингових відносин. Ураховуючи мету, завдання, особливості, механізм здійснення та правового забезпечення екологічного моніторингу, можна стверджувати про те, що екологічний моніторинг є ефективним інструментом екологічної політики, гарантією еколого-інформаційного забезпечення органів екологічного управління і заінтересованої громадськості. Екологічний моніторинг має і в подальшому залишатись предметом комплексних та міждисциплінарних досліджень.

Вагомість екологічного моніторингу для прогнозування екологічних ризиків має враховуватись законодавцем у процесі вдосконалення екологічного законодавства в руслі європейських та міжнародних підходів, тому національне екологічне законодавство потребує адаптації до положень, вимог і стандартів ряду європейських директив, регламентів, рішень та інших джерел екологічного права ЄС. Важливою є також гармонізація національного законодавства із законодавством розвинутих європейських держав у сфері екології, попередження ризиків і надзвичайних екологічних ситуацій з використанням інформації, отриманої за результатами функціонування системи екологічного моніторингу в Україні, в інших державах, даних глобального екологічного моніторингу.

Доцільно було б оцінити ефективність виконання положень не лише законодавчого рівня, а й політико-правових документів концептуального характеру (концепцій, стратегій, основних напрямів, програм тощо) в сфері організаційно-правового, економічного, наукового, інформаційного, кадрового, соціально-психологічного та іншого забезпечення еколого-моніторингових праввідносин і форм участі України в сучасних євроінтеграційних процесах.

Напрацювання єдиних підходів до адаптації законодавства України та ЄС на законодавчому рівні сприятиме: подоланню фрагментарності політико-концептуального та нормативно-правового регулювання відносин міжнародного співробітництва та євроінтеграції; об'єднанню нормативно-правових і політико-концептуальних положень у єдину зрозумілу для фахівців та екологічно заінтересованої громадськості систему; підвищенню рівня еколого-правової культури громадян та суспільства; належному забезпеченню ефективної системи захисту населення та територій у разі надзвичайних екологічних ситуацій та гарантуванню екологічної безпеки у сфері цивільного захисту (наприклад, шляхом проведення моніторингу щодо здійснення оцінки і управління ризиками затоплення тощо).

З метою удосконалення правового регулювання еколого-моніторингових відносин у нашій державі пропонується: підтримати наукові пропозиції⁴ щодо необхідності прийняття Закону України «Про екологічний моніторинг», розробити його наукову модель; подолати фрагментарність у створенні підзаконного нормативно-правового механізму здійснення екологічного моніторингу.

¹ Нормативно-правові акти наведено відповідно до офіційного сайту Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

² Див.: Позняк Е. В. Правові проблеми розвитку інституту екологічного моніторингу в Україні / Е. В. Позняк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – № 6–2. – Т. 2. – С. 62–66. – (Серія «Юриспруденція»); Позняк Е. В. Міжнародно-правові підходи до здійснення екологічного моніторингу в Україні / Е. В. Позняк, Т. А. Шараєвська // Науковий віс-

ник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – Вип. 10-1. – Т. 2. – С. 45–51. – (Серія «Юриспруденція»); Правові форми екологічного контролю: навч. посіб. / М. В. Краснова, Е. В. Позняк, Т. О. Коваленко [та ін.] / за ред. М. В. Краснової. – К.: Алерта, 2012. – С. 178–260; *Шараєвська Т. А.* Європейсько-правові підходи до здійснення екологічного моніторингу / Т. А. Шараєвська // Development of Legal Regulation in East Europe: Experience of Poland and Ukraine. International scientific practical conference (Sandomierz, Poland, January 27–28, 2017) / Humanities and Natural Sciences University in Sandomierz. – Sandomierz. – 2017. – С. 61–64.

³ *Микієвич М. М.* Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб. / М. М. Микієвич, Н. І. Андрусевич, Т. О. Бурдякова. – Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка; Благодійний фонд «ЕКОПРАВО-ЛВІВ», 2004. – С. 33–35.

⁴ Див.: *Позняк Е. В.* Правові проблеми розвитку інституту екологічного моніторингу в Україні / Е. В. Позняк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – № 6–2. – Т. 2. – С. 65; *Позняк Е. В.* Міжнародно-правові підходи до здійснення екологічного моніторингу в Україні / Е. В. Позняк, Т. А. Шараєвська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – Вип. 10-1. – Т. 2. – С. 51; *Позняк Е. В.* Поняття моніторингу довкілля (екологічного моніторингу) як превентивної форми екологічного контролю / Е. В. Позняк // Правові форми екологічного контролю: навч. посіб. / М. В. Краснова, Е. В. Позняк, Т. О. Коваленко [та ін.] / за ред. М. В. Краснової. – К.: Алерта, 2012. – С. 178–260. – С. 199; *Шарапова С. В.* Правове забезпечення екологічного моніторингу в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 / С. В. Шарапова; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – С. 16.

Резюме

***Позняк Е. В., Шараєвська Т. А.* Правові засади здійснення екологічного моніторингу в Україні в руслі європейських підходів.**

У статті досліджено європейські підходи до правового регулювання відносин із здійснення екологічного моніторингу з метою адаптації національного екологічного законодавства до законодавства Європейського Союзу, усунення недоліків та прогалин. Внесено пропозиції стосовно врахування європейських правових підходів до регулювання відносин із здійснення екологічного моніторингу в чинному законодавстві України.

Ключові слова: екологічний моніторинг, законодавство Європейського Союзу, моніторинг довкілля, моніторингові дослідження, спостереження за станом довкілля.

Резюме

***Позняк Э. В., Шараевская Т. А.* Правовые основания осуществления экологического мониторинга в Украине в русле европейских подходов.**

В статье исследованы европейские подходы к правовому регулированию отношений по осуществлению экологического мониторинга с целью адаптации национального экологического законодательства к законодательству Европейского Союза, устранения недостатков и пробелов в законодательстве. Внесены предложения по учету европейских правовых подходов к регулированию отношений по осуществлению экологического мониторинга в действующем законодательстве Украины.

Ключевые слова: законодательство Европейского Союза, мониторинговые исследования, мониторинг окружающей среды, наблюдение за состоянием окружающей среды, экологический мониторинг.

Summary

***Pozniak E., Sharaievska T.* Legal basis of the environmental monitoring in Ukraine in line of European approaches.**

The article investigates European approaches to legal regulation of relations on the implementation of environmental monitoring in order to adapt national environmental legislation to the legislation of the European Union, eliminate deficiencies and gaps. Proposals were made regarding the consideration of European legal approaches to the regulation of relations on the implementation of environmental monitoring in the current legislation of Ukraine.

Key words: ecological monitoring, environmental monitoring, EU legislation, monitoring of the environment, monitoring surveys.

УДК 341.1/8; 347.8

В. В. СЕМЕНЯКА

Василь Васильович Семеняка, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Невід'ємною умовою та запорукою розв'язання актуальних завдань щодо забезпечення сталого розвитку держави, її національної безпеки та обороноздатності є застосування космічної техніки та космічних технологій. Провадження діяльності у сфері дослідження та використання космічного простору визнається пріоритетним напрямом господарської, наукової та оборонної діяльності багатьох держав світу.

На законодавчому рівні до категорії сучасних викликів у секторі національної безпеки України віднесено, зокрема, збройну агресію і порушення територіальної цілісності України (тимчасова окупація Російсь-